

MICHAŁ JAN LUTOSTAŃSKI
SWPS, Warszawa

PUNKI, SKINHEADZI I METALE. NORMY I WARTOŚCI MŁODZIEŻOWYCH SUBKULTUR SYMBOLICZNYCH

WSTĘP

Subkultur młodzieżowych zdecydowanie nie można określić zjawiskiem nowym lub niezbadanym. Już w momencie powstawania i rozkwitu ich swoistych pierwowzorów, a więc kontrkultur, próbowano badać to interesujące socjologicznie zjawisko. Jest to jednak sfera trudna do badania i interpretacji.

Szczególnie ciekawy wydaje się system norm i wartości obecnych członków subkultur młodzieżowych. W latach 60. i 70. określenie zasad i celów, jakimi kierowali się np. hippisi czy punki, było łatwiejsze do zrozumienia niż obecnie. Wcześniej mieliśmy do czynienia ze zjawiskiem kontrkultur, obecnie wydaje się, że nie są już one nastawione przeciwko głównemu nurtowi, a przynajmniej już nie w tak stanowczy sposób. Żyjąc w czasach promocji indywidualizmu, nie sposób nie zauważyć, że wyróżnianie się typem zachowań staje się elementem głównego nurtu kulturowego.

Dodatkowym czynnikiem, który miał wpływ na zajęcie się powyższym tematem, jest fakt zmienności tytułowego zjawiska. Już w 1975 roku A. Jawłowska zaobserwowała, że „*ruch młodzieży przechodzi w chwili obecnej nowe przeobrażenia. Gromadzą się nowe fakty wymagające rozszerzenia interpretacji. Należałoby więc uzupełnić i rozwinąć zaledwie rozpoczęte wątki*”¹. Analiza literatury traktującej o tych specyficznych grupach młodzieżowych ujawniła liczne błędy. Był to jeden z przyczynków do zajęcia się tym tematem jako nie do końca jeszcze zgłębnionym i w pewnym stopniu źle zaprezentowanym.

¹ A. Jawłowska, *Drogi kontrkultury*, Warszawa 1975, s. 315.

Wydaje się, że istniejące obecnie normy i wartości subkultur młodzieżowych są trudne do jednoznacznego określenia. Prac dotyczących tematu subkultur ukażało się jedynie kilka, a ze względu na zmienność tego zjawiska oraz trudności badawcze z nim związane, nie da się ich uznać za kompletne, nie mówiąc już o możliwości dokonywania porównań między różnymi ujęciami podejmowanej tu problematyki.

Celem niniejszego tekstu jest więc przede wszystkim uzupełnienie już posiadanej przez socjologów, pedagogów i kulturoznawców wiedzy o subkulturach oraz normach i wartościach w nich dominujących. Będzie to kolejny element powolnego budowania obrazu tych, jakże specyficznych, grup. Z powodu trudności dostępu do respondentów oraz dużej różnorodności danych subkultur w poszczególnych regionach Polski i świata, zostanie podjęta próba opisanie norm i wartości trzech wybranych subkultur młodzieżowych, a więc punków, skinów i metali, na podstawie badania przeprowadzonego na terenie województwa mazowieckiego.

Wybrano wymienione wyżej grupy ze względu na kilka cech je wyróżniających. Po pierwsze, są to subkultury bardzo charakterystyczne wizualnie, które właściwie codziennie można zauważyć na ulicach i z dużą pewnością można stwierdzić, że wciąż istnieją. Po drugie, punki i skini wydają się być swoimi przeciwieństwami pod względem wartości, natomiast metale wydają się takowych w ogóle nie mieć, co jest często podkreślane w literaturze przedmiotu. Po trzecie, interesujące wydaje się zbadanie tych mocno już ugruntowanych grup w momencie, gdy powstają nowe subkultury promowane niejako przez popkulturę, jak kreująca się dopiero w Polsce subkultura emo. Po czwarte, subkultury te stanowią główną reprezentację młodzieżowych grup symbolicznych w typologii T. Palecznego, który opisuje je w następujący sposób: „ich status określony jest przez styl życia członków, sposób ubierania, rodzaj noszonych ozdób oraz uczesania, gatunek preferowanej muzyki, sposób spędzania wolnego czasu, symbole, kody komunikowania. Grupy subkulturowe tego typu opierają się przeważnie na więzi symbolicznej, lecz posiadają wspólne obszary wartości i elementy ideologii prowadzące do podobieństwa reakcji i zachowań”². Grupy te są i były głównym nurtem subkultur młodzieżowych zarówno w Polsce, jak i na świecie.

Poniższy tekst zawiera wyniki badania jakościowego przeprowadzonego wiosną 2009 roku. W jego skład weszło 21 wywiadów pogłębionych z członkami subkultury punków, skinheadów i metali (po 7 wywiadów na daną subkulturę). Aby lepiej przybliżyć czytelnikowi metodę pozyskania danych, poniżej zostanie przedstawionych kilka formalnych uwag na ten temat.

² T. Paleczny, *Kontestacja. Formy buntu we współczesnym społeczeństwie*, Kraków 1997, s. 168.

1. PRZEDSTAWIENIE I UZASADNIENIE METODY BADAWCZEJ

Głównymi ośrodkami funkcjonowania subkultur młodzieżowych były i są obecnie wielkie aglomeracje miejskie. Jednym z najbardziej specyficznych miast w Polsce jest Warszawa jako największe miasto w kraju, stolica i miejsce swoistych pielgrzymek ludzi w poszukiwaniu pracy i w celu zdobycia wykształcenia. Do Warszawy przyjeżdża dużo osób na studia, do pracy, ale także młodzież z okolicznych miejscowości dojeżdża do gimnazjów i liceów, by zapewnić sobie lepszy start na studia. Spotykając więc ludzi w Warszawie, często ma się styczność z mieszkańcami właściwie całego województwa mazowieckiego – od Radomia po Płock i Ostrołękę.

Podobnie sytuacja wygląda w przypadku subkultur. Cała tzw. scena muzyczna danych grup jest zazwyczaj związana z dużymi miastami. Większość mazowieckich zespołów koncertuje w klubach warszawskich, stąd i członkowie subkultur zjeżdżają się do Warszawy i tutaj toczą swoje subkulturowe życie. Co więcej, to właśnie tutaj stopień zróżnicowania różnych odłamów konkretnych podkultur oraz obecność chyba wszystkich subkultur młodzieżowych jest tak duża, że na ulicach prawie co chwilę mija się ich członków.

Jak podkreśla M. Filipiak „o ile rekonstrukcja ideologii subkultur jest bardzo utrudniona, o tyle sfera obyczajowości, wyraźnie i celowo w subkulturach manifestowana, daje się łatwiej odczytać i scharakteryzować. Opierała się ona na założeniu, że jednostka jest nadrzędna wobec norm moralnych. Konsekwencja takiego założenia przejawiała się w poszukiwaniu nowych stylów życia, większej swobodzie, naturalności w stroju i sposobie bycia, spontaniczności, otwartości i bliskości w kontaktach międzyludzkich”³. Warto zaznaczyć, że są to jednak cechy wspólne wszystkim subkulturom, zarówno tym stawiającym w centrum wartości czy normy, jak i zwykłą powierzchowność. „Wygląd zewnętrzny pełnił w subkulturach wieloraką funkcję: był zewnętrznym znakiem tożsamości grupowej zastępującym legitymację, miał uczyć tolerancji wobec wszelkich dziwactw i odmienności, a także – być znakiem i narzędziem prowokacji”⁴.

Wiele cech subkultur można by zbadać, opisując wygląd lub styl życia jej członków. Według M. Filipiaka „ideologie subkultur rzadko były formułowane w programach czy manifestach; ich poszczególne elementy zawarte są w wypowiedziach przedstawicieli danych środowisk, w publikowanych gazetkach, piosenkach czy innych formach sztuki uprawianej w ramach ruchów subkulturo-

³ M. Filipiak, *Subkultury młodzieżowe – ogólna charakterystyka subkultur*, w: *Subkultury młodzieżowe wczoraj i dziś*, red. M. Filipiak, Tyczyn 2001, s. 125.

⁴ Tamże, s. 126.

wych”⁵. Jednak analiza jedynie tekstów piosenek i zinów⁶ nie byłaby wystarczająca do opisu wartości i norm członków subkultur, wybrano więc wywiady pogłębione jako metodę badawczą, służącą dotarciu do nie zawsze uzewnętrznianych norm i wartości panujących w subkulturach i wśród jej członków. Metoda ta pozwala na wniknięcie znacznie głębiej w motywacje, jakimi kierują się respondenci w swoich działaniach i postawach, niż dałoby to badanie ilościowe. Szczególnym atutem tej metody jest możliwość wyciągnięcia wstępnych wniosków przy dostępie do niewielkiej liczby respondentów.

Badanie subkultur młodzieżowych jest zadaniem dość trudnym, ponieważ populacja ich członków jest właściwie nieokreślona. Nie ma więc możliwości stworzenia żadnego operatu, by dokonać choćby jednowarstwowego doboru losowego do próby. Trudno byłoby także zastosować dobór celowy, czy chociażby kwotowy.

W literaturze przedmiotu do badania grup, do których utrudniony jest dostęp, a za takie uważa się właśnie subkultury młodzieżowe, zaleca się stosowanie nieprobabilistycznego doboru próby. Najczęściej sugerowaną metodą doboru próby jest tutaj metoda kuli śnieżnej (*snowball sampling*). „Ta procedura jest właściwa, gdy trudno jest odszukać członków jakiejś specyficznej populacji”⁷. Zastosowano ją więc w tym przypadku. Dzięki kontaktom z przedstawicielami wybranych subkultur udało się pozyskać kolejnych, by pod koniec przeprowadzić 21 wywiadów pogłębionych (po 7 z każdej subkultury).

Struktura wywiadu opierała się na 3 blokach tematycznych, dotyczących kolejno:

- indywidualnego systemu norm i wartości,
- wartości proponowanych przez subkulturę,
- obowiązujących norm.

2. NORMY I WARTOŚCI SKINHEADÓW

Jako pierwsze zostaną opisane normy i wartości skinheadów. Opis zostanie dokonany na podstawie danych z badania przeprowadzonego w marcu, kwietniu i maju 2009 roku.

2.1. Indywidualny system norm i wartości

Aby móc porównywać ze sobą subkultury, zadano badanym dwa pytania zamknięte dotyczące ich stosunku do problemów społecznych oraz o wartości nada-

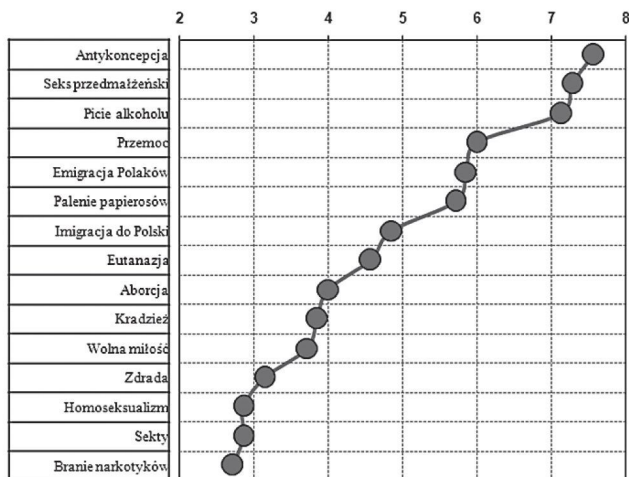
⁵ Tamże, s. 124.

⁶ „Gazetka, produkowana i dystrybuowana początkowo w środowiskach związanych z ruchem punk” - M. Pęczak, *Mały słownik subkultur młodzieżowych*, Warszawa 1992, s. 23.

⁷ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, tłum. A. Kloskowska-Dudzińska, Warszawa 2004, s. 205.

jące ich życiu sens. W pierwszym pytaniu zastosowano skalę od 1 do 10, gdzie 1 oznaczało odpowiedź „osoby utożsamiające się z tym nie są dla mnie ludźmi”, a 10 „utożsamiam się z tym”. Średnie odpowiedzi skinheadów przedstawia poniższy wykres.

Rys. I – Stosunek skinów do problemów społecznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania empirycznego.

Zdecydowanie najbardziej pozytywnie skinheadzi odnoszą się do antykoncepcji, seksu przedmażeńskiego oraz picia alkoholu. Dopuszczają również, przemoc i emigrację Polaków za granicę. Obojętny stosunek mają do palenia papierosów i imigracji innych nacji do Polski. Nie dopuszczają i nie tolerują natomiast eutanazji, aborcji, kradzieży i wolnej miłości. Zdecydowanie negatywny stosunek mają do narkotyków, sekt, homoseksualizmu i zdrady.

Członkowie subkultury skinheads mieli również wybrać trzy najważniejsze ich zdaniem wartości nadające sens i cel ich życiu. Na pierwszym miejscu wskazali oni na miłość i przyjaźń, a także ciekawą pracę. Kolejnymi wartościami okazało się „bycie dla innych”, udane życie rodzinne i seksualne oraz niezależność w pracy. Widać wśród nich wyjątkowe zogniskowanie odpowiedzi, gdyż wybierali jedynie sześć odpowiedzi z listy piętnastu. Nie wymienili oni m.in. życia bez konfliktów, sukcesu zawodowego, gospodarczego, politycznego ani finansowego.

Na pytanie o to, co będą robić za 10-15 lat, większość skinów wspominała o tym, że będą pracować i założą swoją rodzinę. Kilku podkreślało również, że prawdopodobnie dalej będą związani z tą subkulturą i liczą, że wciąż będą chodzili na koncerty. Tak mówi o tym jeden z nich: „Za 10 lat będę skinem i to jest

pewne (...) Tak naprawdę nie wiem co będę robił – nie da się tego przewidzieć. Na pewno będę cały wydziabany⁸ – o, tego jestem pewien (śmiejch)”⁹.

Skinheadzi mieli również określić swoją grupę wsparcia, czyli osoby, które są im najbliższe. W pierwszej kolejności badani wymieniali swoich przyjaciół, a następnie rodzinę, ze szczególnym wyróżnieniem matki, oraz swoje życiowe partnerki. Tak relacje z najbliższymi sobie osobami opisuje jeden z członków tej subkultury: „Najbliższymi osobami w moim życiu są moja mama i przyjaciele. Ze względu na odległość dzielącą mnie od domu rodzinnego, grupą wsparcia jest dla mnie grupa wypróbowanych przyjaciół, choć gdy problemy przybierają dosyć poważny obrót i nie umiem sobie sam z nimi poradzić, na pewno pierwszą osobą, do której zgłaszam się po pomoc, jest mama”¹⁰.

Odnajdywanie w rodzinie i rodzicach grupy wsparcia wiąże się również ze stosunkiem do ich poglądów politycznych. Większość przyznaje, że ma podobne poglądy do reprezentowanych przez ich rodziców lub nieznacznie się różniące. Duża część podkreśla jednak, że w ogóle nie interesuje się polityką. Tak opisuje to jeden z badanych: „(...) moja wizja świata w pewnych punktach jest zgodna z wizją rodziców, tzn. doceniam rolę religii dla kształtowania się naszego społeczeństwa, prezentuję również postawę antypopulistyczną i antykomunistyczną (...) Jednak nie ma obecnie partii, która reprezentowałaby moje poglądy. (...) Z zasady więc nie głosuję, bądź wybieram mniejsze zło”¹¹. Warto zaznaczyć, że prawie wszyscy badani skini twierdzili, że nie istnieje żadna partia polityczna mogąca reprezentować ich poglądy polityczne, a część podkreślała, że głosując, zawsze wybiera tzw. mniejsze zło.

2.2. Promowane przez subkulturę wartości

Skinheadzi pytani o wartości promowane przez subkulturę, do której należą, najczęściej wymieniali następujące trzy: przyjaźń, zabawę oraz bycie twardym i bezkompromisowym. Opisuje je jeden z nich w następujący sposób: „Każdy z nas ma do siebie wzajemny szacunek i trzymamy się razem. Te wartości, które są w naszym ruchu, nas odnalazły – zebrały i nas trzymają razem w ciężkich chwilach”¹². Trzymanie się razem, lojalność, duma oraz szacunek do siebie nawzajem pojawiały się często w wypowiedziach badanych.

Trudny do określenia jest natomiast stosunek skinheadów do wiary. Mniej więcej połowa z nich ma do niej stosunek pozytywny lub chociaż szanuje religię

⁸ W slangu młodzieżowym oznacza to osobę posiadającą dużą liczbę tatuaży.

⁹ Kamil - 22 lata, wywiad nr 9, 16.04.2009.

¹⁰ Michał - 24 lata, wywiad nr 6, 11.04.2009.

¹¹ Tamże.

¹² Marcin - 24 lata, wywiad nr 11, 13.04.2009.

za jej wpływ na podtrzymywanie oraz kształtowanie kultury i tradycji oraz rolę, jaką odgrywa w społeczeństwie. Druga połowa natomiast nie wierzy w Boga i uważa taką postawę za objaw słabości. Nie można więc twierdzić, że wiara stanowi dla ogółu jakąś wartość, jest to indywidualna sprawa każdego z badanych.

2.3. Obowiązujące normy

Główną zasadą i typem zachowań wymaganym od członków subkultury skinheads jest lojalność. Dopiero później badani podkreślali istotną rolę ubioru, przemocy i bycia sobą. Jako znaczące wymieniano również takie normy, jak wierność czy przyjaźń oraz zwracano uwagę na ważną rolę dobrej zabawy i picia piwa w stylu życia tej grupy. Czasami jako obowiązującą zasadę wymieniano również patriotyzm.

W przynależności do subkultury ważny jest też swojego rodzaju konformizm. Na początku przynależności do subkultury należy się zachowywać tak samo jak inni, by być akceptowanym. Tak opisuje to jeden ze skinów o najdłuższym stażu w subkulturze: „Subkultury posiadają nawet swoją nieformalną hierarchię, o której istnieniu żaden uczestnik subkultury nigdy nic nie powie. Jak zostajesz skinem, musisz zachowywać się jak inni skini, których znasz. Wszelkie odchyły od tej reguły – przynajmniej w początkowej fazie życia skinowskiego – nie są tolerowane”¹³.

Jednym z istotnych elementów bycia skinem, jak już wspomniano, jest specyficzny wygląd. Właściwie wszyscy badani członkowie tej subkultury uznali, że wygląd jest bardzo ważnym elementem samej subkultury, ale również i dla nich osobiście pełni istotną rolę. Kilku podkreślało jedynie, że z wiekiem przykładają coraz mniejsze znaczenie do wyglądu, jednak w pierwszych latach przynależności kładli na to bardzo silny nacisk. Tak opisuje swój stosunek do wyglądu jeden z reprezentantów tej subkultury: „Kiedyś był na pewno bardzo ważny – glany, szeleczki i inne lansjarskie ciuszki. Teraz już mniej”¹⁴.

W badaniu próbowano również określić stosunek skinów do innych subkultur. Najbardziej nieulubianymi przez respondentów są hippisi, co bez wątpienia można uznać za normę panującą w tej grupie. Negatywny stosunek mają również do młodzieży chodzącej po klubach, skate’ów, metali oraz Antify, czyli antyfaszystowskich bojówek lewicowych. Natomiast część z nich lubi punków i psychowców¹⁵, ale jest to raczej opinia indywidualna niektórych członków. Tak określa swój stosunek do innych grup jeden ze skinheadów: „Nie lubię hippisów i Antify.

¹³ Paweł - 28 lat, wywiad nr 8, 14.04.2009.

¹⁴ Piotrek - 25 lat, wywiad nr 19, 20.04.2009.

¹⁵ Nazwę tej subkultury czyta się z j. ang. jako „sajkowcy”; nazwa ta pochodzi od słuchanej przez nich muzyki psychobilly.

Oni wszędzie doszukują się nazioli. Nie przepadam też za grungami (...). O emo to już nie wspominając”¹⁶.

Rozbudowywanie własnej subkultury nie jest u skinheadów normą. Większość badanych skinów nie prowadzi żadnej działalności mającej na celu rozwijanie ruchu. Część deklaruwała jedynie, że wspiera lokalną scenę muzyczną, chodząc na koncerty znanych zespołów i pijąc z nimi piwo, a tylko co niektórzy byli członkami tychże kapel.

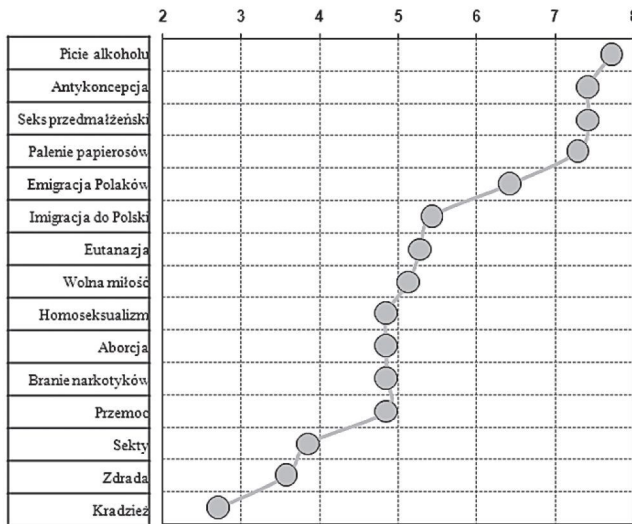
3. NORMY I WARTOŚCI PUNKÓW

Kolejną subkulturą która zostanie poniżej opisana pod względem przyjmowanych norm i wartości są punki. Jest to subkultura uważana potocznie za przeciwstawną – pod względem systemu aksjonormatywnego – skinheadom.

3.1. Indywidualny system norm i wartości

Tutaj również podjęto próbę opisanego systemu wartości konkretnych punków. Wyniki ukazuje poniższy wykres.

Rys. II - Stosunek punków do problemów społecznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania empirycznego.

¹⁶ Janek - 24 lata, wywiad nr 5, 10.04.2009.

Najbardziej pozytywny stosunek członkowie subkultury punk mają do picia alkoholu, antykoncepcji, seksu przedmałżeńskiego i palenia papierosów. Punki nie mają też nic przeciwko emigracji. Zdecydowanie najbardziej negatywnie została oceniona kradzież. Nie akceptują również zdrady i sekt. Do największej części wymienionych problemów mają jednak stosunek obojętny, z lekkim przesunięciem w kierunku negatywnego. Tak jest z imigrantami, wolną miłością, homoseksualizmem, aborcją i braniem narkotyków. Podobnie wypada również przemoc, choć w tym przypadku odpowiedzi rozłożyły się na skrajnych pozycjach skali – część osób utożsamia się z przemocą, a część wręcz przeciwnie.

Pytani o trzy najważniejsze rzeczy w ich życiu i o to, co nadaje mu sens, punki najczęściej wskazywały na ciekawą pracę oraz barwne życie. Dopiero na trzecim miejscu znalazła się miłość i przyjaźń (będące – według badań CBOS z 2008 roku – najważniejsze dla polskiej młodzieży¹⁷) i, co ciekawe, razem z udanym życiem seksualnym i niezależnością w pracy. Jeszcze dalej, bo aż na ostatniej pozycji, znalazło się udane życie rodzinne, spokojne życie bez konfliktów i osiągnięcie sukcesu w dziedzinie sztuki. Nikt natomiast nie wymienił osiągnięcia sukcesu w polityce czy gospodarce, zrobienia kariery, zdobycia majątku, a także życia zgodnie z normami religijnymi ani „bycia dla innych”.

Pytani o plany na przyszłość, punki odpowiadają najczęściej, używając hasła z początków kształtowała się tej subkultury – *no future*. Nie mają oni planów, nie myślą o tym lub po prostu nie wiedzą, co będą robić za 10 lat. Dopiero w drugiej kolejności wspominają, że warto byłoby mieć pracę. Nikt nie wspomina o rodzinie, natomiast często pojawiają się wypowiedzi o tym, że wciąż chcieliby chodzić na koncerty i utrzymywać kontakty z członkami tej subkultury. Tak to opisuje jedna z członkiń: „Planów na przyszłość nadal nie mam. Nie mam pojęcia co będę robić po studiach. W ogóle staram się żyć dniem dzisiejszym”¹⁸.

Najważniejszą osobą, u której punki szukają wsparcia jest partner życiowy, czyli chłopak albo dziewczyna. Następnie jest to rodzina i dopiero na końcu przyjaciele oraz mama.

Mały związek z rodziną przekłada się niejako na stosunek do polityki i różnice w poglądach między członkami subkultury a ich rodzicami. Jak mówi jeden z członków: „Moi rodzice raczej nie mają ukierunkowanych poglądów politycznych. To znaczy są tacy jak wszyscy dokoła. To co mówi telewizja, gazety i znajomi. Generalnie jestem patriotą historycznym i narodowo-wyzwoleńczym, ale jeśli chodzi o partie odnoszące się do moich poglądów gospodarczych lub socjalnych, to są to partie lewicowe, tylko że generalnie reprezentują je osoby, które mi

¹⁷ Por. M. Lutostański, *Plany, dążenia i aspiracje życiowe młodzieży*, Opinie i diagnozy 13(2009), s. 11.

¹⁸ Anna - 20 lat, wywiad nr 20, 29.04.2009.

nie pasują, (...) bawią się w lansowanie homoseksualizmu, który mnie nie interesuje i nie ma nic do mojego życia i co to w ogóle ma do świata. Nie ma więc partii”¹⁹.

Różnice między członkami tej subkultury a ich rodzicami nie są jednak duże. Większość punków w ogóle nie interesuje się polityką, a tym bardziej nie interesują ich poglądy rodziców. A jeśli tak, to czasami zgadzają się z nimi mniej, a czasami bardziej. Pod tym względem nie ma reguły. Za to żaden z badanych nie uważa, że istnieje partia, która mogłaby reprezentować jego poglądy.

3.2. Promowane przez subkulturę wartości

Wartością, którą badani członkowie subkultury punk wymieniali najczęściej jako promowaną przez ich subkulturę, jest kontestacja. Większość wspominała także o wolności jako wartości, na którą punki kładą duży nacisk. Wymieniano również trzymanie się razem, przyjaźń i zabawę. Tak o tym mówi jedna z członkiń tej subkultury: „Jedną z wartości, którą promuje ta subkultura to odrzucenie tych sztampowych, które próbuje nam wpoić czasem szkoła, czasem rodzice w sensie: znajdź dobrą pracę, nieważne, czy będzie Cię interesować (...). Dzięki temu zauważyłam, że ważne jest to, co ja chcę, a nie to, czego chcą wszyscy dookoła, co uważam za bardzo ważne”²⁰.

Wiary jako takiej wśród punków nie można uznać za wartość, gdyż nie należą oni do osób zbyt wierzących. Jak mówi jeden z nich: „Ja na przykład byłem dzisiaj w kościele. Była msza za moją babcię. Ona wierzyła w Boga, w wiarę chrześcijańską i ona chciałaby, żebym tak się za nią pomodlił, tak po chrześcijańsku. Zrobiłem to dla babci. A tak ogólnie, to Bóg jest zbyt skomplikowany, żeby go ogarnąć”²¹.

Większość z nich natomiast szanuje tradycję chrześcijańską i jej wpływ na kształtowanie i kultywowanie różnych tradycji. W święta i uroczystości rodzinne chodzą więc do kościoła. Traktują to jednak jako element tradycji i kultury polskiej, a nie jako formę przeżycia religijnego.

3.3. Obowiązujące normy

Głównymi zasadami postępowania, przyjętymi w subkulturze punków jest dobra zabawa, picie alkoholu, jeżdżenie na różne koncerty i festiwale, jak również wygląd. Jak mówi jeden z nich: „Kurwa, musisz wyjechać trochę win, no nie? (...) musisz latać na koncerty. Być, kurna, twardy w pogo”²². Jeździć na festiwale

¹⁹ Przemek - 22 lata, wywiad nr 2, 5.04.2009.

²⁰ Anna - 20 lat, wywiad nr 20, 29.04.2009.

²¹ Przemek - 22 lata, wywiad nr 2, 5.04.2009.

²² Metoda tańca polegająca na podskakiwaniu i przepychaniu się w rytm muzyki.

(...) Musisz być parę razy spisany przez suki, musisz być parę razy w radiolce. Szarpać się z ochroną i z policją”²³.

Jednocześnie część punków uważa, że w ich subkulturze nie panują żadne zasady, a jedyną, jaką można by sformułować, to brak zasad i bycie samym sobą – co wynika prawdopodobnie z szerokokorozumianej kontestacji. Nie przeczy to jednak wyżej wymienionym normom, gdyż większość z nich uważa dobrą zabawę i koncerty za podstawę egzystencji w subkulturze punk.

Wymieniony już wygląd jest ważny w subkulturze punk. Jego istotność zmienia się jednak w trakcie przynależności do grupy. Część z punków podkreślała, że kładzie już mniejszy niż kiedyś nacisk na ubiór, ale wciąż w jakiś sposób nawiązuje fryzurą i doбором ubrań do punku. Mimo zmniejszania się radykalizmu w ubiorze, wygląd ciągle stanowi ważny element w byciu członkiem subkultury. Tak o tym mówi jeden z nich: „Wbrew pozorom lans w punk rocku jest bardzo ważny. Swojego czasu przywiązywałem do tego dużą wagę. Musisz mieć irokeza, papę, glany. Musisz się wyróżnić. Muszą zwrócić na ciebie uwagę. Niby punk rock jest taki otwarty, ale na takie szczegóły, jak koszulka czy marka ciuchów, długość włosów zwraca się uwagę”²⁴.

Za normę można również uznać negatywny stosunek do przedstawicieli subkultury metali, nielubianych przez większość punków, z którymi przeprowadzono wywiady. Tak o nich mówi jeden z członków: „Ja nie lubię metaluchów, młodych, kumatych oi!owców, a jeszcze bardziej nie lubię kumatych skinhead girl (...). Jednak najbardziej przypałową subkulturą są chyba nazi black metale – naziol, hipisi i satany w jednym”²⁵.

Ogólnie, punki nie wypowiadają się w ogóle o innych subkulturach pozytywnie. Oprócz wspomnianych już metali, najbardziej nie lubią neonazistów, młodych „oi!owców” (czyli apolitycznych skinheadów) i młodych skinhead girl (czyli kobiet związanych z subkulturą skinheads). Nie przepadają również za hippisami i komunistami. Często nawet mówili, że nie lubią żadnej z subkultur, lub że nie oceniają ludzi po subkulturze.

Normą jest angażowanie się w rozwój swojej subkultury. Najczęściej wybiera to formę wspierania lokalnej sceny muzycznej poprzez chodzenie na koncerty i kupowanie płyt zespołów. Czasami jest to zaznaczanie swojej obecności poprzez pisanie na murach „punks not dead” lub robienie koszulek i wlepek²⁶ swoich brygad. Część członków subkultury gra również w zespołach punk rockowych.

²³ Przemek - 22 lata, wywiad nr 2, 5.04.2009.

²⁴ Tamże.

²⁵ Kacper - 20 lat, wywiad nr 3, 5.04.2009.

²⁶ Małe naklejki rozlepiane w autobusach.

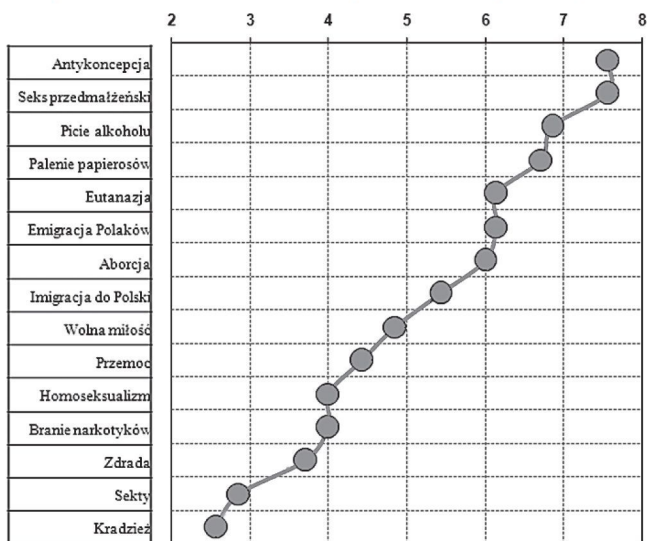
4. NORMY I WARTOŚCI METALI

Następną i zarazem ostatnią przebadaną subkulturą są metale. Wyniki przeprowadzonych z nimi wywiadów pogłębionych znajdują się poniżej.

4.1. Indywidualny system norm i wartości

Respondenci mieli odnieść się do listy pewnych spornych społecznie kwestii. Poniższy wykres prezentuje stosunek metali do tych problemów.

Rys. III – Stosunek metali do problemów społecznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania empirycznego.

Wykres pokazuje, że najbardziej pozytywny stosunek metale mają do antykoncepcji i seksu przedmałżeńskiego oraz picia alkoholu i palenia papierosów. Najbardziej negatywny natomiast do kradzieży oraz sekt jako formy aktywności religijnej. Mniej radykalnie, ale również negatywnie odnosili się do zdrady, narkotyków oraz homoseksualizmu, a pozytywnie do eutanazji, emigracji Polaków, aborcji i imigracji do Polski. Właściwie obojętny jest ich stosunek do wolnej miłości i przemocy.

Zapytano również respondentów o trzy najważniejsze w życiu wartości, które nadają mu sens i cel. Podobnie jak u większości polskiej młodzieży, najważniejszą wartością okazała się miłość i przyjaźń. Kolejne było spokojne życie bez kłopotów. Często wymieniane były również: sukces w dziedzinie sztuki, udane życie rodzinne, zdobycie majątku oraz ciekawa praca. Ani razu nie wymieniono

za to bycia użytecznym dla innych, życia zgodnego z zasadami religijnymi, niezależności w pracy, podejmowania ważnych decyzji gospodarczych ani zdobycia władzy politycznej.

Pytani o to, co zamierzają robić za 10-15 lat, najczęściej stwierdzali, że dalej będą słuchali metalu i będą czuli się częścią tej subkultury. Dopiero później wspominali o tym, że będą prawdopodobnie pracować. Duża część chciały także osiągnąć sukces, grając w zespole muzycznym lub zajmując się jakąś formą sztuki. Dopiero na koniec wspominają o dzieciach czy małżeństwie. Tak mówi o swoich planach jeden z metali: „Mam zamiar miażdżyć na scenie, jak i pod nią, aż mi starczy sił. Rozwijać się dalej w grze na wiośle, w fotografii. No i może wrócić do modelarstwa – zobaczmy”²⁷.

Badani, mówiąc o najbliższych im osobach, na które zawsze mogą liczyć, jako podstawową grupę wsparcia wskazywali swoją rodzinę, z której szczególnie wyróżniali rolę matki (podobnie jak skinheadzi). Ważnymi osobami, na które mogą liczyć, są także przyjaciele, w poczet których zaliczają często kolegów z zespołu, w którym grają oraz swoich partnerów: „Najważniejsi są rodzice, brat, babcia i przyjaciele od lat. Jest tych osób trochę i w sumie najbliżsi są mi rodzice”²⁸.

Odnajdywanie w rodzinie grupy wsparcia przekłada się również na stosunek badanych do polityki. Największa część metali ocenia, że ich poglądy polityczne są bardzo podobne do tych, jakie mają ich rodzice. Uważają oni – podobnie jak członkowie pozostałych dwóch subkultur – że nie istnieje partia, która reprezentowałaby ich wizję świata. Tak opisuje poglądy swoje i swoich rodziców jeden z badanych: „Rodzice i ja mamy podobne – generalnie centrowe, liberalne, ostra represja karna dla najgorszych pojebów, uproszczona działalność administracji, raczej nie za dużo cudzoziemców czy pedałów. Więcej możliwości rozwoju niż barier. O partię ciężko”²⁹. Co warte podkreślenia, duża część badanych deklarowała, że w ogóle nie interesuje się polityką.

4.2. Promowane przez subkulturę wartości

Metale, z którymi zostały przeprowadzone wywiady, jako główne wartości promowane w ich subkulturze najczęściej wymieniali muzykę, seks oraz hedonizm. Czasami wspominali także o nihilizmie, braterstwie, wolności, kontestacji, sławie i patriotyzmie. Wypowiedzi badanych przypominały niniejszą: „Najważniejsze w kulturze metalowców jest dążenie do przyjemności, czyli czysty hedonizm. Powiedzonko ‘sex, drugs & metal’ oddaje to w pełni”³⁰.

²⁷ Piotrek - 19 lat, wywiad nr 14, 16.04.2009.

²⁸ Janek - 23 lata, wywiad nr 13, 19.04.2009.

²⁹ Tomek - 23 lata, wywiad nr 16, 16.04.2009.

³⁰ Tamże.

Odnosząc się do spraw wiary, w porównaniu z innymi subkulturami, metalowie wypadli zdecydowanie najbardziej radykalnie. Duża część miała negatywny stosunek do religii w ogóle, a katolickiej szczególnie. Właściwie wszyscy deklARowali się również jako ateści lub osoby niewierzące. Niektóre wypowiedzi były wręcz przepełnione nienawiścią. Oto jedna z mocniejszych opinii na temat wiary i religii: „Jestem ateistą. Wiara jest dla ludzi pozbawionych rozumu (...). Kościół katolicki jest zwykłą instytucją zdzierającą pieniądze od naszych babć i poddającą ludzi manipulacji. To ma być religia? Gównol!”³¹. W tym kontekście, wartością wśród metali jest zadeklarowana areligijność i ateizm, a czasami wręcz antyreligijność.

4.3. Obowiązujące normy

Z normami, jakie obowiązują w subkulturze metali związany jest przede wszystkim specyficzny rodzaj ubioru oraz typ słuchanej muzyki. Normą jest noszenie czarnych i często wojskowych ubrań, zapuszczanie długich włosów, kupowanie koszulek ulubionych zespołów oraz – co najważniejsze – słuchanie metalu. Istotne jest także, by zachowywać się jak inni starsi członkowie subkultury, co często wiąże się ze spożywaniem alkoholu, a także stosowaniem przemocy czy nietolerancją. Ubiór jest wśród metali uważany za istotny element kultury tej grupy, ale – podobnie jak to było w przypadku punków – kładzenie nacisku na typ noszonych ubrań i ozdób jest odwrotnie proporcjonalny do długości bycia członkiem tej subkultury. Tak opisuje normy obowiązujące w tej subkulturze jeden z nich: „Trzeba znać muzykę, której się słucha, ma ona stanowić część twojego serca, jeżeli tak nie jest, to jesteś pozerem. Wygląd jest też dosyć ważny (długie pióra, jakaś koszulka z ulubionym zespołem, glany)”³².

Co warto podkreślić, metalowie, podobnie jak punki, wymieniali te normy niechętnie, twierdząc, że – ogólnie rzecz biorąc – żadne konkretne nie istnieją, a najważniejsza jest kontestacja i wolność w prostym rozumieniu jej jako zasady „wszystko wolno”. Za normę można również uznać granie w kapeli metalowej, gdyż większość badanych deklARowała taki sposób działalności jako formy działania na rzecz rozwoju i promocji swojej subkultury. Niektórzy prowadzili również wraz ze znajomymi ziny muzyczne lub wspierali lokalną scenę muzyczną, kupując płyty i koszulki niszowych zespołów.

Stosunek do innych subkultur jest w przypadku metali dość rozdrobniony. Nie stanowi więc on normy, a raczej są to poglądy poszczególnych osób. Największa ich część uważa, że nie lubią wszystkich innych subkultur lub, co analo-

³¹ Piotrek - 19 lat, wywiad nr 14, 16.04.2009.

³² Tamże.

giczne, że lubią tylko swoją. Tak mówi jeden z nich: „Nie oceniam ludzi po ich subkulturze. Jednak wiadomo, że łatwiej łapię kontakt z ludźmi podobnymi do mnie, a więc głównie z metalami, ale czasem też z punkami, czy z grungami”³³.

PODSUMOWANIE

Pomimo licznych różnic występujących pomiędzy punkami, skinheadami i metalami, można powiedzieć, że subkultury te mają kilka wspólnych cech. Po pierwsze, istotną rolę odgrywa w nich muzyka – to ona przyciąga do subkultur nowych członków i to ona stanowi centralny punkt zainteresowań młodzieży – tak jest szczególnie w przypadku metali, ale u punków i skinów również. Po drugie, ważna jest dla nich zabawa oraz spędzanie czasu ze swoimi znajomymi – również członkami subkultury. Po trzecie, czują się oni także powiązani ze swoimi grupami wizerunkowo, co można by nazwać więzią symboliczną. Objawia się ona między innymi w wyrażaniu jedności z innymi członkami grupy poprzez unifikowanie swojego wyglądu (golenie głowy i pastowanie butów w przypadku skinheadów, zapuszczanie długich włosów i ubieranie się na czarno w przypadku metali oraz noszenie kolorowych fryzur i podniszczonych skórzanych lub jeansowych kurtek w przypadku punków) oraz noszenie naszywek lub znaczków z nazwami ulubionych zespołów muzycznych. Pomimo to, wszyscy starają się jednak być niezależni i nie dawać się zbyt łatwo „szufladkować”, a równocześnie stoją w pewnej opozycji – czy to do Kościoła, czy do społeczeństwa, kontestując ogólnie przyjmowane społecznie normy. Należy więc przyznać rację T. Palecznemu i potwierdzić, iż trzy omawiane subkultury – punki, skinheadzi i metale – rzeczywiście łączą się w opisywanych przez niego wymiarach i można je nazywać subkulturami symbolicznymi.

PUNKS, SKINHEADS & METALHEADS. NORMS AND VALUES OF SYMBOLIC SUBCULTURES

Summary

The aim of this article is to present youth subcultures, which still have not been analyzed deep enough by social scientists. While new types of subcultures are forming around the world, 'classic' subcultures are still very interesting. This article presents norms and values of three youth subcultures in the changing modern world. They were called symbolic subcultures (T. Paleczny, 1997). This article is based on 21 in-depth interviews done in 2009 with members of three subcultures – Skinheads, Punks and Metalheads. Skinheads and Punks were chosen to this analysis because they

³³ Paweł - 17 lat, wywiad nr 18, 19.04.2009.

seems to be opponents in their values. Metalheads in literature are described as those without any specific value. However this research did not confirm this fact. This article shows what are the most important things in subcultures' members' lives and what kind of rules dominate their social world.

Keywords: Subculture, Punk, Skinhead, Metalhead, Values, Norms, Youth

Nota o Autorze: mgr Michał Jan Lutostański – Interdyscyplinarne Studia Doktoranckie SWPS. Do zainteresowań intelektualnych autora należy przede wszystkim młodzież oraz jej normy, wartości oraz styl życia, a w szczególności specyficzne grupy młodzieżowe – subkultury. Zajmował się tymi tematami zarówno podczas współpracy z Centrum Badania Opinii Społecznej, jak i podczas działalności naukowej. W ramach zainteresowań mieszczą się również ilościowe analizy oraz metody i techniki badawcze zarówno w badaniach społecznych, jak i marketingowych, co jest powiązane z pracą zawodową (wcześniej współpraca z CBOS, a obecnie analizy rynku konsumentskiego w TNS OBOP).

Słowa kluczowe: subkultura, Punk, Skinhead, Metal, Metalowiec, wartości, normy, młodzież